

ANADOLU'NUN BİR YÖRESİ ÜZERİNDEN İLERİ DÖNÜŞÜM BAĞLAMINDA DANTELE BİR BAKIŞ

Ayşe Sümeyye ÇOLAK*, Elvin BAŞHAN**

ÖZET

Dantel tarihin eski dönemlerinden beri Avrupa'da ve Türkiye'de dahil olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde bulunduğu konumun kültürüne uygun yapıda şekil alarak yer edinmeyi başarmış bir el sanatıdır. Tüm sanat alanlarında olduğu gibi dantel de estetik değer taşıyan yapıdır. Kullanım yerine, dokunma stiline veya kullanan kişiye göre döneminde anlamlar yakalamıştır. Anadolu'da kendi içinde farklı amaçlar ve şekillerde hayat bulan dantel kimi zaman çeyizlerde kimi zaman evlerde varlığını korumuş, anneler tarafından kızlarına öğretilerek aktarılmıştır. Ancak zamanla gelişmeler neticesinde dantel üretiminde değişiklikler olmuş; yapı ve doku bakımından eskisine oranla farklılıklar olmuştur. Bunun neticesinde git gide daha az gündelik hayatta yer edinmeye başlamıştır. Burada ileri dönüşüm kavramı ortaya çıkmaktadır. Geleceği korumak ve her geçen yıl artan atık oluşumunu minimum seviyeye indirebilmek adına çeşitli sektörlerce farklı dönüşüm yollarına başvurulmaktadır. İleri dönüşümün tercih edilmesinin temel nedeni mevcut olan malzemenin yapısının bozulmaması ve ekstra işlem uygulayıp fazladan enerji harcanmadan yeniden kullanıma kazandırılmasıdır. İleri dönüşüm sayesinde malzemeler yeniden bir işlev kazanarak hayatın içine katılmaktadır. Dantel ve ileri dönüşüm kavramlarının birleşmesi sayesinde dantel; gündemde eski görünürlüğünü yeniden kazanabilecek ve var olan estetik değeri yeni alanlarla kombinasyonu sonucunda devam edecektir. Yapımı oldukça emek gerektiren danteller evlerin dolaplarında yok olmaktansa çeşitli alanlarda yeni biçimlerle karşımıza çıkarak var olan değerini tekrardan hatırlatabilir.

Anahtar Kelimeler: Dantel, İleri Dönüşüm, Çeyiz, Disiplinlerarası.

Bu makale, "Bir İleri Dönüşüm Unsuru Olarak Dantelin Yenilikçi Moda'da Kullanımı" başlıklı yayınlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

*Ayşe Sümeyye Çolak, Haliç Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı, aysesumeyyecolak@gmail.com, 0009-0003-4829-4554

**Dr. Öğr. Üyesi Elvin Başhan, Haliç Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı, elvinerol@halic.edu.tr, 0000-0001-7484-3594

A LOOK AT LACE IN THE CONTEXT OF UPCYCLING FROM A REGION IN ANATOLIA

Ayşe Sümeyye ÇOLAK*, Elvin BAŞHAN**

ABSTRACT

Lace is a handicraft that has gained a place in many countries around the world, including Europe and Turkey, since ancient times, taking shape in accordance with the cultures of its locations. Like all art forms, lace is a structure that carries aesthetic value. It has acquired meanings in its time, depending on its intended use, weaving style, and the wearer. Lace, which found various purposes and forms in Anatolia, sometimes existed in dowries, sometimes in homes, and was passed down by mothers to their daughters. However, over time, developments have led to changes in lace production, resulting in differences in structure and texture compared to the past. As a result, it has become less and less prevalent in everyday life. This is where the concept of upcycling emerges. Various sectors are employing various recycling methods to protect the future and minimize the ever-increasing waste generation. The primary reason for choosing upcycling is that it preserves the structure of existing materials and allows them to be reused without requiring additional processing or energy expenditure. Through upcycling, materials regain a new function and are integrated into everyday life. By combining the concepts of lace and upcycling, lace can regain its former prominence, and its existing aesthetic value will be maintained through its integration with new applications. Rather than disappearing into home closets, lace, which requires considerable effort to make, can reappear in new forms in various settings, reaffirming its value.

Keywords: Lace, Upcycling, Dowry, Interdisciplinary.

This article has been produced from the unpublished master's thesis "The Use of Lace In Innovative Fashion as an Element of Upcycling".

*Haliç University, Faculty of Fine Arts, Department of Textile and Fashion, aysesumeyyecolak@gmail.com, 0009-0003-4829-4554

**Assist. Prof., Haliç University, Faculty of Fine Arts, Department of Textile and Fashion, elvinerol@halic.edu.tr, 0000-0001-7484-3594

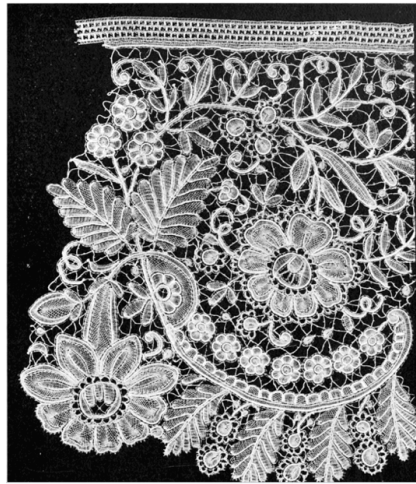
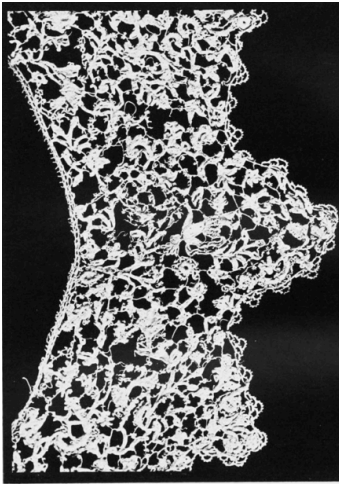
1. GİRİŞ

Dantel; tarihin birçok döneminde izlerini belirtmiş, insanlar için bir güzellik yansıması olarak görülmüş ve gündelik hayatın temel noktalarında kullanılmıştır. Bulunduğu kültürün yapısına göre insanlar tarafından şekillere bürünmüş, her dönem ve coğrafyaya uygun yeniliklere uğramıştır. Örme kavramı insanoğlunun var olduğu dönemlerin başından beri doğa gereği örtünme gereksinimini yerine getirmeye çalışmasından gelmektedir. Birçok farklı yöntemle bu ihtiyacı gideren insanlar, örme tekniklerinden de oldukça faydalanmıştır (Balkanal, 2010).

İpliklerin tığ veya mekik gibi dokuma aletleriyle ilmek ilmek kenetlenip bir araya getirilerek çeşitli motifler oluşturulması sonucunda dantel formuna bürünmektedir. Günümüzde ise bu işlemler daha çok endüstriyel ve ticari bir hal aldığı için makinelerde üretilmektedir.

Dantel oluşturulmaya başlandığı dönemden itibaren çarşaf, çoraplar, perdeler, aksesuarlar, minderler, mobilyalar kısaca iç mekan tasarımından giysiye ve aksesuarlara kadar her alanda danteller yerini bulmuştur (Temir, 2000).

1400'lü yıllardan sonra dantel kavramı ilk defa tarihi kayıtlara geçmiş ve 16. Yüzyılda hangi kültüre ait olduğu hakkında coğrafyalar arasında tartışmalar da olduğu bilinmektedir (Yıldız ve Ögüt, 2020). En kesin geçmişe sahip olan dantel modelleri çoğunlukla İtalya'dan günümüze aktarılmıştır. Zamanla ticari etkenler veya yapılan seyahatler sonucu gelişen etkileşimlerle beraber dantel yalnızca İtalya ile sınırlı kalmamış; Fransa, İspanya ve Belçika gibi İtalya'ya göre daha kuzeyde kalan Avrupa ülkelerine de yayılmıştır. Dantel sanatını uygulayan her ülke kendine özgü yapılarla danteli üretmiş hatta yapılan imallerden şöhret kazanan ve dantele ismini veren (Venedik Danteli, Brüksel Danteli, Malta Danteli vs. gibi) şehirler ve ilçeler de olmuştur.

Görsel 1. 17. yüzyıla ait Venedik danteli örneği

Görsel 2. 15.yüzyıl dönemine ait bir Brüksel danteli örneği

Görsel 3. Bobin ile yapılmış Malta danteli örneği.

İlk dantel kullanımı kiliselerde kullanılmış ve bu motifler mobilyalara işlenmiştir. Kısa zamanda estetik potansiyeli aristokratlar ve krallar tarafından ilgi çekici olarak görülmüştür. Bu sayede oldukça büyük üne sahip olmasının önü açılmıştır. Bir statü ve prestij unsuru halini almıştır. Köylüler için üretim kısmında yer alarak yapımı zorlu ve oldukça emek gerektiren bu sanatı daha çok soyluların kullanımı için üretmişlerdir (Temir, 2000).

Görsel 4. 1605 yılında Maria de' Medici'nin resmedilmiş dantel ruff yakası bulunan portresi

19. yüzyıl döneminde birçok alanda olduğu gibi dantel sektöründe de makineleşme gerçekleşmiştir (Yıldız ve Ögüt, 2020). İlerleyen zamanlarda ise gelişen sanayi ve üretimlere alternatif makineler sayesinde daha kolay bir yöntemle, kısa sürelerde taleplere cevap verebilecek biçimde üretilmiştir. Bu makinelerde üretilen danteller her ne kadar kısa sürede, estetik şekilde üretilseler, talebi karşılıyor olsalar da yakından incelendiğinde ve karşılaştırma yapıldığında insan eliyle yapılmış dantelle arasında bulunan doku farkı kolayca fark ediliyor, beklenen tesiri oluşturmuyordu.

Görsel 5. El yapımı çiçek motifli dantel örneği.

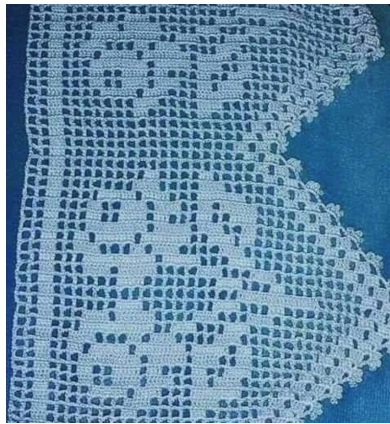
Görsel 6. Makineyle üretilmiş dantel örneği

Çağımızda dantel daha çok insanlar tarafından bir hobi olarak görülmekte, özel verilmiş siparişler için sayılı ve bir o kadar da yüksek fiyatlarda geçmişe oranla az ölçülerde

üretilmektedir. Makine üretimi ve bilgisayar destekli dantel kullanımı kısmen fazla fiyatlarda piyasaya sürülmektedir (Temir, 2000).

Dantel daha çok önceki kuşaklardan miras olarak aktarılır hale gelmiştir. Klasik yapıdaki dantel, günümüzdeki modern malzemelerle bir araya gelerek farklı uygulamalarla kullanılmaktadır. Tahta baskıların yerini dijital baskılar almış, lazer teknikleri uygulanır olmuştur. Bu sayede tercih alanları; duvar kağıtları, kırtasiye ürünleri ve ambalajlara kadar da yayılabilmektedir. Kullanım alanı genişleyen dantel; sanatsal olarak da yeniden yorumlanmaya maruz kalmış, postmodernizmin etkilerini absorbe etmiştir (Yıldız ve Ögüt, 2020). Dantel sanatının Anadolu'daki yeri aslında Osmanlı'dan bu zamana kadar miras kalmıştır. Kadınlar arasında önemli faktörlerden biri olmuş ve her gittiği yerdeki insanlar tarafından sanatsal anlamlar üstlenmiştir. Osmanlı döneminden itibaren kültürümüzde kendine yer edinen dantel kavramı, Anadolu insanı için sanatsal bir ifade, üstü kapalı ve sembolik mesaj dili bununla beraber de yeri yadsınamaz bir gelenek halini almıştır ve halen devam etmektedir (Yeşilmen, 2020).

Bu semboller kimi zaman çizgiler şeklinde olmuş kimi zaman da var olan nesnelerden oluşmuş ve zamanla insanlar tarafından bu nesneler sembolik hal almış, anlamlar kazanmıştır. Buna bir örnek olan “Gül deste” motifi yaprak ve dallarıyla beraber gülün dantel olarak dokunduğunda bir bütünü oluşturduğu için halk arasında ‘kavuşma’ anlamına gelmektedir (Nas, 2012).

Görsel 7. Gül Deste motifi

2. ERZURUM YÖRESİNDE DANTELİN ÇEYİZLERDE HAYAT BULMASI

Dantelin adı bu yörede halk arasında “tentene” olarak geçmektedir. Birçok çeşitli ipe aralıklı şekilde dokunarak özenle ortaya konan bir sanattır. Her çeyizde mutlaka danteller yer edinmektedir. Bu noktada çeyizler için vazgeçilmez bir parçadır. Kendi başına bir estetik olarak da kullanılmakta veya herhangi bir eşyanın örtünün kenarına ya da üstüne dokunarak süsleme amaçlı kullanmak üzere hazırlanmıştır. Evin hemen her bölümünde bulundurulabilecek şekilde hazırlanmaktadır. Yatak odasında bir yastığı süsleyerek, salondaki vitrinde sergilenerek, banyodaki havlu kenarına dokunarak farklı bir atmosfer katarak kendini belli etmektedir (Karakelle ve Özbağı, 2019).

Görsel 8. 2007 yılına ait Erzurum yöresinden örtü kenarına dokunmuş doğa motifi (Karakelle, 2008)

Görsel 9. Doğadan ilham alınan çiçeklerden motiflerle yapılmış dantel (Karakelle, 2008)

Erzurum yöresindeki çeyizlerde bulunan el emeği ürünler çeşitlilik açısından oldukça geniş bir içeriğe sahiptir. Kız çocuklarına bu zorlu el sanatlarını öğretmeye başlarken ilk olarak diğer eşyalara oranla daha kolay ve yapımı eğlenceli olan kanaviçe işlemesi öğretilirdi. Gelişmeleriyle beraber birbirinden güzel el sanatları yapan bu kızlar çeyizlerindeki birçok eşyayı kendi elleriyle hazırlamışlardır. Çoraplardan şallara, halılardan havlu kenarlarına pek çok ürün ortaya konmuştur. İleride evlerinin bir köşesini süsleyecek danteller de bunlardandır. Bitkisel, doğadan ilham alınarak dokunmuş danteller veya geometrik yapıdaki motiflerin bulunduğu danteller; yastık, havlu, sehpa ve vitrin gibi çeşitli ev eşyasında kullanılmak üzere örülerek çeyizlerde mutlaka bulundurulur (Mutluer ve Can, 2021).

Görsel 10. Erzurum yöresine ait dantel örneği (Mutluer ve Can, 2021).

Erzurum yöresinde çeyizlerde genellikle kızların kendi elleriyle bir bir işlediği, annelerinden daha çocukken bunu nasıl yapacaklarını sabırla öğrendikleri ürünlerle doludur. Bu el emeği zanaat zaman ve ekonomi bağlamında oldukça zorlu bir süreç olsa da her genç kız hayalleri için bu sürece dahil olur. Evliliğe hazırlık sürecinde bir kız için en çok zaman alan aşama bu eşsiz ürünlerin elle tek tek dokunduğu ve ortaya konduğu dönemdir.

Görsel 11. Erzurum yöresindeki çeyizlerde yer alan danteller (Karakelle ve Özbağı, 2019).

Görsel 12. Erzurum yöresine ait çeyiz serme geleneği

3. İLERİ DÖNÜŞÜM

İlerleyen zaman ve gelişen teknolojiyle beraber insanlar yaşam kalitesini mevcut konumdan ileriye taşıyabilmek için her zaman çaba sarfetmişlerdir. Konforu arttırabilmek için hep daha çok madde ve unsura ihtiyaç olmuştur. Kullanılan materyallerin kısa ömürlü olması, giderek artan ihtiyaçlarla birlikte yenilenemez enerji kaynaklarının yetersiz gelmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalınmıştır. Tüketimin geçmişe oranla daha çok arttığı, doğanın ve iklimin yapısının insanlardan, gelişen endüstriden kaynaklı artmasıyla orantılı olarak enerji kaynaklarının tükenmesi kaygısı da artmıştır. Bu sebeple kaynakların korunması ve daha sonraki nesillere aktarılabilmesi için hayatımıza yeni kavramlar dahil olmuştur. Bunların başında da “Dönüşüm” kavramı yerini almaktadır (Dal ve Gökçe, 2019).

Üretim-tüketim süreçlerinin birçok aşaması çevreye duyarlı ve sürdürülebilir yapıda değildir. Sürdürülebilir olmak ile beraber yaşanan ekonomik büyümeler, enerji kısıtlılığının olması sonucu doğan endişe, ortaya çıkan atıkların olabildiğince azaltılması, enerjinin verimli kullanılması ortak ve dikkate değer bir hedef halini almıştır. Dünyanın ve doğanın korunabilmesi için karbon atığının en az olduğu ve kaynakların en doğru şekilde kullanıldığı politikalar insanlar tarafından gerçekleştirilmelidir. Geri dönüşüm ve ileri dönüşüm ilkeleri de bunlardan biridir. Geri dönüşüm; atıkların değerlendirilerek yeniden hammaddeye veya yan ürüne evrilerek tüm bu üretim aşamalarına dahil edilebilmesidir. Bir ürünün yapımındaki

malzemeler sınırlı ve oluşturma aşamaları basitse geri dönüşüm için bir o kadar el verişli olmakta; çeşitli malzemeler ile birleştirilebilir ayrıca zararlı içerik ihtimali de azaltılmış olur. Ürünü bastırarak veya katı halden çıkarıp akışkan hale getirerek başka bir ürün için hammaddeye dönüştürülerek işlenmesidir (Ersan, 2021).

Görsel 13. Dantele tutkal uygulanarak bir fanus haline getirilmiştir.

Görsel 14. Kabak üzerine dantelin tutkalla yapıştırılarak dekoratif amaçlı kullanılması

Dantel gibi bir el sanatını da yaşatabilmek için daha güncel bir yapıda yeniden sunmak; birçok danteli takı, mobilya, kıyafet şeklinde farklı ürün yapılarında sunmak veya metal, seramik gibi farklı yüzeylerde yeniden kullanmak ileri dönüşüm sayesinde gerçekleşebilir. Böylece yaşatılan el sanatıyla beraber, bir yandan da ileri dönüşümle çevreye sürdürülebilirlik gayesi öncülüğünde fayda sağlanabilir. Dinamik olarak sürekli farklılaşan benzersiz ve estetik çalışmalar talep eden tüketici için gelenekselliğin izlerinin ürünlerde bu şekilde kullanılması ilgi çekici olabilir. Bir açıdan da özgünlük kaynağı olarak tasarımcılara alan açabilir, ilham kaynağı halini alabilir (Özdemir, Çoruh ve Gümüş, 2025).

Görsel 15. Dantelden yapılmış küpe örneği

Görsel 16. Birçok dantel bir araya getirilerek koltuk kaplaması oluşturulmuştur.

Araştırmanın esas olarak ele aldığı ileri dönüşüm kavramı ise artık atık olarak kabul edilen ürünlerin yenilikçi bir yaklaşımla dönüştürülerek var olan değerinin artmasını sağlamaktır. Kaynakların yalnızca korunmasını sağlamakla kalmayıp aynı zamanda yaşama yeniden farklı bir solukla kazandırılmalarını sağlamaktadır (Bıyıklı vd, 2024).

Atık konumuna gelen ya da kullanım dışı kalmış ürünlerin tasarım açısından yeniden ele alınarak değerlendirilmesiyle farklı bir anlam ve fonksiyonellikle geri kazanılmasıdır. Geri dönüşüm süreçlerinde uğradığı aşamalar sebebiyle orijinal haline oranla aşınarak kalite ve değer kaybına neden olabilir. Ancak ileri dönüşüm uygulanırken tam aksine orijinallik korunarak hatta bu yapının üzerine yeni tasarımsal değer de eklenerek hem malzemenin saf hali bozulmamış bir şekilde zenginleşir hem de yeniden önem kazanır. Aynı zamanda da çevresel sürdürülebilirlik adına oldukça nitelikli getirileri olmaktadır. Yeniden dönüştürülürken ekstra maddeyi işlemekle enerji kullanımı yapılmaması da ileri dönüşümün olumlu yanlarından. Bu durum yalnızca yeniden kullanımı sağlamakla kalmayıp orijinal yapının ömrünü uzatırken, yeniden kaynak kullanımının azaltılmasını sağlayarak doğal kaynakların tükenmesinin önüne geçen bir unsurdur. Kültürel, ekolojik ve ekonomik açıdan birçok olumlu katkı sağlar (Yıldırım, 2017).

Yapılan bu araştırma çalışmasında tarihsel süreç boyunca kullanım alanları, işlevselliği, sanatsal değerleriyle ön plana çıkan; estetik açıdan vuruşlar yapmış olan dantel sanatının sahip olduğu kıymetini bozmadan yeniden canlandırılabilmesi, modern hayatın, güncel estetik arayışın, çağdaş sanatın ve yaşam stiline bir parçası haline gelebilecek şekilde dönüştürülebileceği göstermek amaçlanmıştır. Değişen ve gelişen dünya düzeni, teknolojik ilerleyişler ve yaşam şekillerinin farklılaşması ile beraber; bazıları yeni alanların yaşamımıza eklenmesi neticesinde var olan kültürel ve sanatsal değerler arka planda kalmış, kısmen varlığı unutulmuştur. Bu bağlamdan hareketle yola çıkılarak ileri dönüşüm sayesinde miras olarak atalardan kalan bu sanatı günümüzle buluşturmak, hem göz önüne çıkıp hafızaların tazelenebilmesi sağlanmak hem de zaten estetik değeri olan bu sanatlara çağdaş yaklaşımlarla yeni konumlar kazandırılabilmesi gösterilmek istenmiştir. Mevcut değerinin korunmasıyla beraber, dantelin modern şekillerde yeniden sunulması; saygınlığını koruyarak geleceğe yönelik vizyonun ortaya konulabileceği bir dönüşüm sürecine katkı olabileceği vurgulanmak istenmiştir.

Görsel 17. Dantel kullanılarak yapılmış tablolar.

Görsel 18. Dantellerden oluşan bir avize.

Görsel 19. Dantellerden yapılan ev aksesuarı örneği.

3.1. Dantelin İleri Dönüşümü

Dantel kullanımını yalnızca geçmişte olduğu gibi ev tekstili, giyim veya aksesuar olarak kullanımıyla sınırlı kalmayıp pek çok farklı görünümde ileri sürmek başlıca ileri dönüşüm adımı olmuştur. Literatüre bakıldığında Yeşilmen'in (2020) yaptığı çalışmada takılar üzerine uygulanan danteller sayesinde var olan kıymetli yapılardaki aksesuarların değerini bu kültürel ve folklorik yapıyla bir ileri seviyeye taşıyarak hem geleneksel sanatın geçmişten beri aktif olarak kullanılan takılarla birleşmesini sağlamış hem de takı ve dantel sanatları için aşına olunan tekniklerin dışına çıkarak anlamlı bir bütün oluşturmuştur.

Görsel 20. Ünlü modacı Nur Bilen Yavuzer'in dantel fiskos örtüsünden oluşturarak tasarladığı etek.

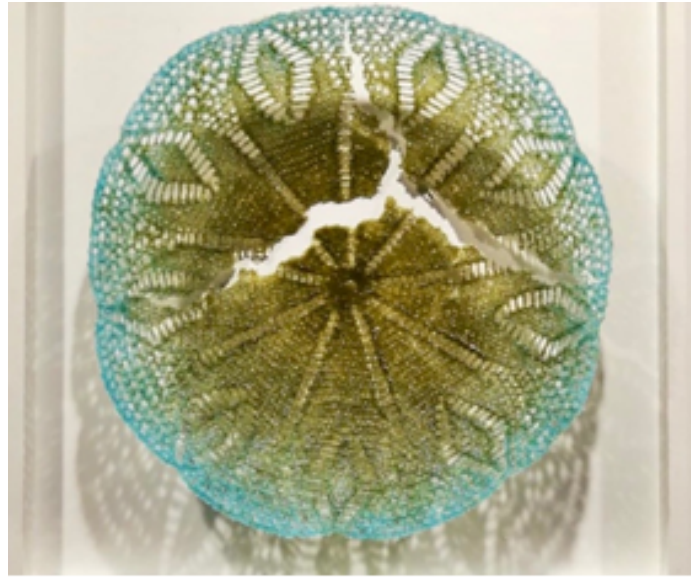
Görsel 21. Magda Butrym'nin 2025 bahar-yaz

Görsel 22. Seramik tabak üzerine uygulanan dantel baskısı

Savaş (2023) tarafından yapılmış çalışmada ise başlı başına estetik ve sanatsal açıdan oldukça etkili olan dantelin kendine has bu yapısını seramik sanatıyla birleştirerek potansiyel bir köprü oluşturmuştur. Öz halleriyle zengin bu iki sanatın birleşimiyle gelen yeni bir soluk sayesinde dantel; objeler, porselenler ve kadehler, üzerinde yeniden hayat bulmuştur.

Özek ve Özer (2025)'in benzer şekilde yaptığı çalışmada ise camın parlak ve iletken şeffaf yapısından gelen sembolik anlamı; dantelin kadınların ellerinde duygularını belirli motiflerle düğüm düğüm işledikleri renkli ve anlam yüklü hali ile bir araya gelerek sıra dışı forma bürünmüştür. Tıpkı dantelin narin iplerle hassas şekilde üretilmesi gibi camın kırılğan yapısıyla beraber eşsiz bir sentez oluşturmuştur. Camın sıcak haldeyken üflenme metodu ile şekillendirilerek kalıplar eşliğinde dantel görünümünü almasıyla üç boyutlu yapısı kazandırılmıştır.

Görsel 23. Cama yapılan dantel uygulaması (Özek ve Özer, 2025).

Coşkun (2023); dantelin ev içi dekorasyonunda yalnızca yalın halinde örtü olarak kullanılmasının yanı sıra güncel formlar kazandırılmasını savunmuştur. Sandıklarda kalarak eski işlevini yitirmek üzere olan bu danteller çeşitli şekillerde işlevsellik kazanmıştır. Kasmağa dantelin gerilip püskül veya tüylerin bağlanmasıyla düş kaparı olmuştur. İplik sayesinde oluşan ince yapısı ve motiflerden gelen delikli formu sayesinde ışığı hem kolayca iletecek hem de bu iletiyi görsel etkiyle yapacak tutkalla birbirine yapıştırarak lamba/lambader gibi aydınlatma ürünlerini ortaya koymuşlardır. Yine aynı metot üzerinden mumluklar da oluşturulmuş; kavanoz dışlarına yapıştırılarak aynı etki verilmiştir. Kimi zaman bir çerçeve üzerine kimi zaman da saat kadranı olacak şekilde farklı dekoratif amaçlarla sunulmuştur.

Görsel 24. Dantellerden oluşturulmuş düş kapanı

Görsel 25. Dantel saat içine monte edilerek bir ileri dönüşüm örneği haline gelmiştir.

Görsel 26. Örölmüş Otobüs olarak geçen örme ürünlerle kaplanmış otobüs

Görsel 27. Ağaç kabuğuna giydirilmiş dantel.

Bayburtlu (2020) çalışmasında, örme sanatların mimari ve taşımacılık gibi oldukça geniş alanlarda da uygulamasının olabileceğini ortaya koymuştur. Otobüslerin dışına boyama yerine örme kaplamalarının yapılması veya binalara cephe olarak bu görünümün kazandırılmasıyla dantelin disiplinler arasında da oldukça sanatsal ve göz alıcı görünümlere bürünebildiği gösterilmiştir.

Görsel 28. Yapımında dantel peçete, masa örtüsü, havlu kenarı gibi parçaların dikilmesiyle oluşturulan giysi örneği

Görsel 29. Dış kaplamasında dantel motiflerinin birbirine dikilerek yapılmış çanta modeli.

4. SONUÇ

İnsanoğlu var olduğu zamandan beri boş vakitlerini doldurmak için, bir ihtiyacı karşılamak için veya yaşadığı ortamı daha da güzelleştirmek amacıyla pek çok farklı el sanatlarıyla uğraşmışlardır. Her birinin kendine özgü yapım teknikleri ve ortaya konmalarında kullanılan araçlar bulunmaktadır. Bu el sanatları zaman zaman toplumun belirli kesimleri için gelir kaynağı olmuş, ekonomik bir istihdam sağlamıştır. İlk defa 15. Yüzyılda kayıtlara geçen dantel de bu el sanatlarından birisidir.

Geçmiş zamanda statü belirtisi olan oldukça zahmetli bir el sanatı olan dantel, zamanla endüstrinin ve makineleşmenin de gelişmesiyle beraber hemen herkesin kullanabileceği şekilde ulaşılabilir olmuştur. Dantel işlemleri evlerin bir köşesinde yer edinerek, kilise, manastır gibi dini yapılarda gerekse de kıyafetlerde kullanılmıştır. Ülkeler arasında yapılan ticaret ile yayılan ve popüler hale gelen dantel, Anadolu'da da yer edinmiş, hemen her evde kadınlar tarafından dokunur olmuştur. İnsanlar arasında bir sembolik dil oluşturmuş, kendi içinde anlamlar kazanarak iletişim aracı olarak da kullanılmıştır. Bu kültürel mirası aynı zamanda kızlar çeyizlerine büyüklerinden öğrenerek dokumuş, ileride evlerine yerleştirmek üzere hazırlamışlardır. Erzurum da bu yörelerden biri olmuştur. Dantel burada yöreye özgü olarak kullanılan “tentene” ismini almıştır.

Dantel yapımında teknolojinin ilerlemesiyle toplumda tüketim ve beraberinde de kaynaklara olan talep doğru orantılı olacak şekilde artmıştır. Bu sebeple sürdürülebilirlik kavramı mevcut çağda yer edinmeye başlamıştır. Sürdürülebilirlik sayesinde geleceği korumak adına adımlar atılabilmekte, kaynaklar daha fonksiyonel kullanılabilir. Sürdürülebilirlik amacıyla farklı ilkeler uygulanmakta; ülkeler, topluluklar, insanlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından çalışmalar yürütülmektedir. Bu ilkelerden biri de ileri dönüşümdür. İleri dönüşüm genel olarak var olan bir maddeyi yapısına ekstra işlem uygulamadan yeniden bir değer katarak kullanıma sunma düsturunu benimsemektir. Böylece ekstra kaynak ve enerji sarf etmeden ve değerini kaybetmek üzere olan ürünleri yitirmeden yeniden kullanıma sunabilmektedir. Bu bağlamda halihazırda birçok emekle hazırlanan, kültürel açıdan bir değer sahibi olan dantel ile sürdürülebilirlik kavramının birleşmesi günümüzde geri planda kalmaya yüz tutmuş dantelin ön plana çıkmasına ve sektörlerle de yeni bir soluk getirmesine olanak sağlayabilmektedir. Aynı zamanda sürekli bir yenilik arayışında olan ve tüketimin her geçen gün hız kazandığı çağımızda bir tür kaynak alternatifi de sunmaktadır.

Bu çalışma yüzyıllarca aktararak gelen dantel sanatının, ileri dönüşüm ilkeleri sayesinde daha fazla kullanıma kazandırarak estetik hem kültürel hem çevresel sürdürülebilirlik açısından fırsat barındırdığını göstermektedir. Geleneksel dantel formunun, modern ve çağdaş teknik veya yöntemlerle bir araya gelerek tekrardan şekillenmesi yalnızca el sanatının sürdürülmesinin devamını sağlamakla kalmayıp geleceğe farkındalıklı bilinçle aktarılacağını sunmaktadır. Aynı zamanda sürekli dinamik yapıda olan tasarım sektörü, dantelin kimliğini bozmadan ve değerini koruyarak yaratıcı ifade biçimine zemin hazırlamıştır.

5. ÖNERİLER

Kültürel değerlerin ve geleneksel el sanatlarının unutulmasının önüne geçmek amacıyla farklı projelerde değerini koruyarak aktif halde kullanılması veya yeniden canlandırılması farklı alanlarla da sağlanabilmelidir.

Dantel birçok kültürde bölgelere özgü tekniklerle dokunmuştur. Benzer çalışmalar yapılarak çeşitli dantel türleri de kimlikleri korunarak bu sayede belgelenebilir. Aynı zamanda çağdaş yorumlamalarla tekrar sunulmuş olurlar. Dinamik yapıda bulunan moda kültürü çeşitliliği için de alternatif olup geleneksel ile çağdaşı birleştiren çalışmalar sürdürülebilir.

Dantel sürdürülebilirlik kapsamında farklı politikalar tarafından da benimsenebilir. Bu sayede dantelin potansiyel çeşitli kullanımı ortaya çıkabilir.

Toplumda kadınlara ve genç kızlara ekonomik katkı sağlayan kültürel miraslardan biri olan dantel gibi sosyo-kültürel açıdan değerlendirmeler yapılarak kaybolmak üzere olan birçok el sanatı geliştirilecek çalışmalarla korunabilir ya da yeniden oluşturulabilir.

KAYNAKÇA

- Balkanal, D. Z. (2010). Karadeniz'in incisi İnebolu yöresinde dantel perdeler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*, (8), 44-54.
- Bayburtlu, I. (2020). Tasarım ve sanat sınırında heykelsi örme giysiler. *Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi*, (4), 66-88
- Bedel Özek, S. (2025). Cam sanatında dantel: Geleneksel ögenin yeniden yorumlanması. *Sanat ve Yorum* (45), 129-138. <https://doi.org/10.47571/sanatyorum.1495370>
- Coşkun, G. (2023). El sanatı ürünlerinin kullanım alanlarındaki dönüşüm; dantel örneği. *International Academic Social Resources Journal*, 8(53), 3807-3813. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNALS.72467>
- Dal, İ., & Cengiz Gökçe, G. (2019). Sürdürülebilirlik yolunda “İleri Dönüşüm”: Bir atölye çalışması. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 9(20), 30-38. <https://doi.org/10.16950/iujad.654300>
- Er Bıyıklı, N., Saatçioğlu, K., Yaykırın Sezgin, S. E., Celik, S. (2024). Sürdürülebilirlikte ileri dönüşüm ve kolektif iş birliği örneği; “Re-Love”. *Art-E Sanat Dergisi*, 17(33), 271-287. <https://doi.org/10.21602/sduarte.1446195>
- Ersan, M. (2021). Ambalaj tasarımında sürdürülebilir bir alternatif olarak ileri dönüşüm. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 10(30), 679-692.
- Karakelle, A., & Özbağı, T. (2019). Somut olmayan kültürel mirasın korunması bağlamında çeyiz geleneği “Erzurum örneği”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(3), 668-689.
- Mutluer, Z., & Can, M. (2021). Geçmişten günümüze Erzurum çeyiz geleneği. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 27(47), 400-409.

- Nas, E. (2012). Konya yöresi el sanatlarında anlam yüklü motiflerin halk diline yansıması. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* 7(1):1619-1633.
- Özdemir, H., Çoruh, E., ve Gümüş, Ç.N. (2025). Geleneksel Türk el işlemlerinin çanta tasarımında kullanılması: Tezhip, nakış ve kanaviçe örneği. *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, 17(1), 103-122.
- Savaş, F. (2023). Çağdaş seramik sanatında geleneksel dantel ögesinin kullanımı. *İnönü Üniversitesi Kültür Ve Sanat Dergisi*, 9(1), 148-155. <https://doi.org/10.22252/ijca.1299223>
- Temir, Ş. (2000). Tarihsel süreç içinde dantel. *Öneri Dergisi*, 3(13), 61-63. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.732280>
- Yeşilmen, N. (2020). Geleneksel tığ işi dantellerin (tentenelerin) çağdaş takılarda yorumlanması. *Akademik Sanat*, 5(11), 18-29.
- Yıldırım, L. (2017). Geri dönüşüm/ileri dönüşüm/tekrar kullanım kapsamında ikinci el giysiler ve sürdürülebilirlik. *Art-E Sanat Dergisi*, 10(20), 484-503. <https://doi.org/10.21602/sduarte.305698>
- Yıldız, G., & Ögüt, L. (2020). Tanım, terim ve kavramları ile dantel. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 6(1), 126-142. <https://doi.org/10.22252/ijca.665455>

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1. Lowes, Emily Leigh: "Chats on Old Lace & Needlework". (London: T. Fisher Unwin, 1908) Erişim Tarihi 07.09.2025
- Görsel 2. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Brussels_lace
- Görsel 3. <https://trc-leiden.nl/trc-digital-exhibition/index.php/maltese-lace>
- Görsel 4. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Frans_Pourbus_dJ_\(attr\)_Maria_de_Medici_1605.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Frans_Pourbus_dJ_(attr)_Maria_de_Medici_1605.jpg)
- Görsel 5. <https://tr.pinterest.com/pin/23714335534670962/>
- Görsel 6. <https://www.run-yuan.com/products/jacquard-lace-machine/>
- Görsel 7. <https://tr.pinterest.com/pin/421931058861357024/>.
- Görsel 8: Karakelle, A. (2008). Erzurum'da çeyiz geleneği üzerine bir araştırma (Tez No. 214853) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi Erişim Tarihi: 28.06.2025
- Görsel 9: Karakelle, A. (2008). Erzurum'da çeyiz geleneği üzerine bir araştırma (Tez No. 214853) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Yüksek Öğretim Kurulu Tez Merkezi Erişim Tarihi: 28.06.2025
- Görsel 10: Mutluer, Z., & Can, M. (2021). Geçmişten günümüze Erzurum çeyiz geleneği. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 27(47), 400-409. Erişim Tarihi: 28.06.2025
- Görsel 11: Karakelle, A., & Özbağı, T. (2019). SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI BAĞLAMINDA ÇEYİZ GELENEĞİ "ERZURUM ÖRNEĞİ". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(3), 668-689. Erişim Tarihi: 28.06.2025
- Görsel12. <https://www.instagram.com/p/CM6oMc-BSO0/?igsh=MWZnNXFrYmprdWppeA==>

- Görsel 13. <https://tr.pinterest.com/pin/25262447904510097/>
- Görsel 14. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194833217346/>
- Görsel 15. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194833217482/>
- Görsel 16. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194833217528/>
- Görsel 17. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194831650489/>
- Görsel 18. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194831650489/>
- Görsel 19. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194831286641/>
- Görsel 20. <https://www.instagram.com/p/DAjMYX8sigP/?igsh=czk2dG85MDJteDE1>
- Görsel 21. <https://www.instagram.com/p/DAjMYX8sigP/?igsh=czk2dG85MDJteDE1>
- Görsel 22. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194833217420/>
- Görsel 23. Bedel Özek, S. (2025). Cam Sanatında Dantel: Geleneksel Öğenin Yeniden Yorumlanması. Sanat Erişim Tarihi: 13.08.2025
- Görsel 24. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194832921169/>
- Görsel 25. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194832823063/>
- Görsel 26: Bayburtlu, I. (2020). Tasarım ve Sanat Sınırında Heykelsi Örme Giysiler. Uluslararası Sanat ve Estetik Dergisi, 4, 66-88 Erişim Tarihi: 12.09.2025
- Görsel 27. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194832921146/>
- Görsel 28. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194831286599/>
- Görsel 29. <https://tr.pinterest.com/pin/818318194831286623/>